

kendte diskussion om, hvad der skal forstås ved »Hvide-slægten« løser forfatteren på den elegante vis, at han siger, at alle de af Skjalm Hvides talrige efterkommere gennem mands- og kvindeliner, som påviseligt havde forbindelse med Sorø Kloster, var besjælet af en fælles familiefølelse, hvorfor det kan være berettiget at kalde dem »Hvide-slægten« (selvom slægtsnavnet først er opfundet i det 16. århundrede) – og så får vi i øvrigt en længere udredning om dem alle sammen og deres indbyrdes slægtsforhold med i købet.

Som det vist allerede er fremgået besidder forfatteren et indgående og imponerende kendskab til dansk kildemateriale og dansk historisk litteratur. Derimod er hans kendskab til dansk topografi – vel forståeligt nok – indimellem noget mangelfuldt: Når han udnævner Silkeborg til at være en kongelig borg i det 12. århundrede, må der foreligge en forveksling med Skanderborg; på kortet over klostre og rejseruter på s. 89 havde det unægteligt været nærliggende at tage Antvorskov med; s. 93n. 241 sker der en sammenblanding af adskillige steder, som intet har med hinanden at gøre. Andre fejl skyldes vel, at Thomas Hills bekendskab med dansk middelalderhistorie ikke har været voldsomt længe endnu: Kristoffer II's regeringstid sættes s. 46 til 1330-32 (mens 1320-26 glemmes), hans bror og forgænger får s. 147 æren af at have udstedt en håndfæstning, Roskildebispen Niels Jakobsen (Ulfeldt) (1368-95) kaldes s. 186 Niels Lunge, og derudover gentager han den pudsige gamle fejl at skrive om en Little-slægt indenfor 'Hvideslægten' (s. 233), skønt tilnavnet »Little« blev givet til mænd, der havde samme fornavn som deres far, og altså har samme betydning, som når nutidige amerikanere føjer »Jr.« til deres navn. At han ikke er klar over, at nye dendrokronologiske dateringer tyder på, at Gorm den Gamle

døde i 958, bør han dog næppe bebrejdes.

Endelig kan man undre sig over bogens hovedtitel. Halvdelen af bogen handler om Bodil-, Hvide- og Trugot-slægtens klostre. Medlemmerne af disse slægter kan vel næppe kaldes for fyrster; det kan bisperne derimod i en vis forstand, men det kræver en lidt længere forklaring, så man kan næppe uden videre forudsætte, at nogen ud af titlen kan forstå, at bogen også handler om biskoppelige klosterstiftelser.

Også i denne bog kan der findes nogle skønhedspletter. Men de skal ikke fordunkle, at der her foreligger et vægtigt og fremover uomgængeligt bidrag til dansk middelalderhistorie. At det foreligger på tysk er en ulempe for os, men givetvis en fordel for emnet. Dansk middelalderhistorie har ikke godt af at leve i dansk/nordisk isolation.

Anders Bøgh

Fokus på kvinder i middelalderkilder. Rapport fra symposiet »Kilder til kvinnehistoriske studier i nordisk middelalder,« Isegran, september 1990. Redigert av Berit Jansen Sellevold, Else Mundal, Gro Steinsland. (Viktoria Bokförlag, 1992). 111 s., 115 SKr.

Siden 1979 har en vekslende gruppe af middelalderforskere mødtes med regelmæssige mellemrum for at diskutere forskellige sider af nordiske kvinders historie i middelalderen. At det er lykkedes at holde disse møder er en større kraftanstrengelse, end mange umiddelbart forestiller sig, fordi de fleste arrangører og deltagere har været akademiske løsarbejdere eller forskere ansat i stillinger, der ikke tillader megen forskning. Alligevel er der udgivet adskillige gode og spændende artikler i de rapporter, der er udkommet, og det gælder også den foreliggende rapport fra det

sjette møde, hvor problemer og faldgruber ved de forskellige kildetyper var sat på dagsordenen efter en række emneorienterede symposier.

Udfordringen har været at få drejet kildekritikken væk fra den ikke ukendte golde type, hvis konklusion (belejligt) er givet på forhånd: Kilderne er upålidelige, og vi kan derfor ikke skrive historie. Nanna Damsholt har taget udfordringen op med et spændende essay om »Hvorfor skrev den middelalderlige historieskriver som han gjorde?«, hvilket hun besvarer indirekte ved at fremmane det milieu, den tradition, opdragelse og uddannelse, der danner baggrunden for krønikeskriverne og deres historier, ved hjælp af eksemplet *Ælnoth* (beg. 1100-tal). Vi får ikke svaret på spørgsmålet, men en ramme for forståelsen af de oplysninger, vi kan finde om kvinder i disse værker – og også hvorfor, der mangler oplysninger. Ved på lignende vis at inddrage den samfundsmæssige sammenhæng får Gabriela Bjarne Larsson vendt de nordiske landskabslove endnu en gang med frugtbar udgang. Larsson begynder noget håndfast med at slå fast, at lovene er normative og hiver derved den gamle modsætning (normativ-deskriptiv) frem, som nogle retshistorikere har forladt til fordel for en syntese af de to (meget foreskrivende er i bund og grund beskrivende og omvendt er beskrivende foreskrivende), men heldigvis får Larsson demonstreret nytten af at se de to tilsyneladende modsætninger i sammenhæng ved at analysere morgengaven, især i de svenske love, hvorved hun afdækker klasse- og standsmæssige forskelle. Helt så langt når Hedda Gunneng desværre ikke i sin gennemgang af diplommateriale. Også hun stiller en modsætning op mellem lovens fiktive virkelighed og diplomernes formodentlig reelle virkelighed i stedet for at se dem som en syntese, men de mange spørgsmål, hun stiller, er stimulerende

ligesom hendes opfordring til at gå på tværs af systematik og fremfor alt stille spørgsmål til diplomerne, som man ikke kan stille til (eller rettere som ikke kan besvares af?) lovene.

Krøniker, love og diplomer er nødvendigvis de mest brugte kildetyper men også litteraturen kan aftvinges oplysninger om kvinder, som det demonstreres af Else Mundal, hvis diskussionen af den norrøne litteratur med titlen »Gjennom diktinga til røyndomen bakanfor«, føjer sig smukt og oplysende til hendes andre artikler om sammenhængen mellem litteratur og historie, kvinder og mænd. Hun stiller som flere andre forfattere flere spørgsmål, end hun besvarer, men når det er kritiske spørgsmål, kan de være bedre end svar. Else Mundal understreger på den ene side nødvendigheden af at være bevidst om de enkelte genrers former for kvindebillede og på den anden side det vigtige i at gå på tværs af genrer for at finde flere brikker til puslespillet om nordiske kvinders liv og virkelighed i middelalderen. Med eksempler fra de forskellige genrer illustrerer hun på fortrinlig måde det komplicerede – men også spændende – i brugen af den norrøne litteratur som kilde.

Runestene er en anden udfordring til kvinders historie, som Birgit Sawyer har arbejdet med de sidste mange år. Hun opsummerer en del af dette arbejde i sin artikel og påviser tydeligere end de øvrige bidragsydere, hvor vigtig kvindehistorie og feministisk historie er, når man skal gå nye veje i historieforskningen, i dette tilfælde ved at bruge runestene til at belyse både mænds og kvinders historie i en brydningstid ud fra problemet med dels den ret faste procentdel af kvinder nævnt i runestensmateriale fra de tre skandinaviske lande, dels de store regionale udsving i kvinders rolle som agenter i rejsningen af runesten. Lena Peterson har valgt at

fremlægge forskningsdiskussionen vedrørende metro- (og patro)nymika som grundlag for kvinde- (og mande)historikernes arbejde. Så må man håbe, hendes artikel kan inspirere unge historikere. Det har den fortjent. I udenlandsk forskning har denne kildetypes brugbarhed længe været demonstreret. Endelig er der kalkmalerier, problematiske og spændende, og en kildetype, hvis forskning der for tiden er vældig grøde i. På denne baggrund skuffes læseren over Magareta Kempffs meget forenkede gennemgang af nogle ikonografiske temaer (Eva, Jomfru Maria, helgeninder, synderinder, stifterinder) uden sammenhæng eller diskussion af metode. (En advarsel til kalkmaleribeskrivere: Francois Villons herlige replik vedrørende kalkmalerier er nu – beklageligvis – ved at være så fortærsket, at den ikke længe kan stå i stedet for analyse).

Skuffende er også Sverre Bagges artikel om »Menn og kvinner i Heimskringla«. Læseren fornemmer, at historikeren kæmper ikke med men mod sit emne og kan dog alligevel ikke lade være med at afdække mulighederne i en enkelt kilde (og til en vis grad kildetypen som helhed). Bagge lyder, som om han ikke har læst meget i den nyere kvindehistoriske forskning, specielt den feministiske, men problemet er vel snarere, at han har læst den som en vis herre læser Biblen. At klandre den nordiske kvindeforskning for at begrænse sig til detailundersøgelsen uden særlige forsøg på at sætte kvindehistorien ind i et større perspektiv kan muligvis forsvares (det samme gælder jo det meste af den nordiske mandlige middelalderforskning) men at hævde, at det »ser også i stor grad ut til å gjelde for internasjonal forskning« (p. 8) vidner om et manglende overblik over feministisk forskning. Det fremgår tydeligt af den næste sætning, hvor han citerer en definition af patriarkatet som »a set of social rela-

ons between men which have a material base and which, though hierarchical, establish or create interdependence and solidarity among men that enable them to dominate women« (s. 27, n. 1) og derudfra affærdiger alle patriarkatsteorier som en »nokså enkel dichotomi mellom menn på den ene siden og kvinner på den andre« (s. 8). Citatet er af den amerikanske økonom Heidi Hartmann og er taget fra en artikel af Nanna Damsholt. Det havde været mere frugtbart at argumentere med eller mod Damsholts egen grundige diskussion af patriarkatet (disputatsen 1985) eller Gerda Leners *Creation of Patriarchy* (1986). Eller i det mindste at have kigget på citatet een gang til under udarbejdelsen, fordi Bagge faktisk diskuterer mænds sociale relationer i forbindelse med deres herredømme over kvinder og indirekte dokumenterer, at Hartmanns citat er brugbar i en kønsanalyse af kilden; ja han afslutter ved at sige, at forholdet mellem mænd er konkurrence- og konfliktpræget, og at kvinder kommer ind på en række måder i disse relationer, hvilket faktisk er en bekræftelse af Hartmanns forkastede citat. Bagge opfordrer til slut historikere til at udforske disse måder, hvormed han er tilbage til sit udgangspunkt uden at være kommet et skridt videre. Det var her, Bagge skulle have begyndt sine overvejelser og sammenhængende analyseret, hvorledes disse konkrete relationer afbildes i *Heimskringla*. Forfatterens uvilje mod at bruge feministisk forskning betyder, at hans artikel bliver en traditionel opremsning af episoder med en håndfast afkrydsning af forenkede spørgsmål (kvinder er ikke som mænd, mænd har kontrol over kvinder, kvinder kan spille en rolle, kvinder var ikke så undertrykte) og en forenklet konklusion (det hele er altså ikke så ligetil), hvorved det bliver en detailundersøgelse, hvis forbindelse til de store sammenhænge antydes

men lynhurtigt afvises. Begreber som ære, som offentligt-privat, som er så vigtige for diskussionen af kvinder i kilder, der fortæller om det politiske liv, bliver nævnt med henvisning til tidlige feministiske antropologiske undersøgelser (som feministiske middelalderhistorikere i årevis har brugt og forfinet) uden en diskussion af, hvad de betyder i denne sammenhæng.

Givet Bagges hidtidige arbejde er det en dybt frustrerende artikel, der hverken diskuterer kildens brug i kvinders historie eller tager teorier alvorlige (p. 25 udtrykkes en manglende tro på en teori in casu patriarkatsteorien – man tror da ikke på en teori; man anvender den, for at se om den duer til at få nye aspekter frem af en kilde?). Det er ikke just, hvad nordiske kvindehistorie har brug for på dette tidspunkt. Heldigvis giver de ovenfor nævnte artikler mere håb for fremtiden.

Grethe Jacobsen

Niels Lund: *de hærger og de brænder. Danmark og England i vikingetiden.* (Gyldendal, 1993). 212 s., 268 kr.

I 1967 skrev Niels Lund en fortræffelig lille bog *De danske vikinger i England. Røvere og bønder*. Lige siden har han været dybt engageret i de historiske problemstillinger omkring vikingerne i England, og han er i dag uden sammenligning landets bedste kender heraf. Samtidig har han indsigt i og interesse for stednavneforskningens og numismatikens problemer og resultater.

Det er alt blevet udnyttet i hans nye bog – 25 år efter den første. Den har tre hovedafsnit: Det niende århundrede; Danelagen i det tiende århundrede; Englands anden vikingetid. Der er i alt 13 kapitler. De rummer 57 illustrationer (fortrinsvis kort, mønter og runesten). Dertil kommer fire siders god litteraturvejledning og et nyttigt register, der om-

fatter stednavne og personnavne samt enkelte emner.

Vi har fået en velskrevet, tiltalende og pænt produceret bog, der giver en fin up-to-date fremstilling af også den aktive engelske historieforskning omkring de danske vikingers plyndringer og erobringer af store dele af England fra omkring år 800; af det officielle Englands reaktion herpå; af den gradvise engelske generobring og samling af landet i 900-årene; af de fornyede danske angreb og erobringen af hele England omkring år 1000 og konsolideringen af magten her under Knud den Store; og af de sene togter efter normanneren Vilhelms erobring af landet i 1066, incl. Knud den Helliges stort planlagte men aldrig gennemførte togt i 1085.

De danske aktiviteter i England er således fulgt godt til dørs, og bogen igen er der citater, fortrinsvis velvalgte citater fra datiden som er med til at levendegøre teksten, men også nogle fra moderne forskere, som der diskuteres med. For universitetshistorikeren kan ikke nære sig for polemik. Den træder kraftigst frem i et 5-siders kapitel »Gorm den Gamle og Danelagen«, hvor et par vidtløftige teorier af Kai Hørby og Erik Kroman afvises. Men dem var der næppe nogen der troede på alligevel, så hvad skal det kapitel i bogen? Der er så mange teorier om vikingetiden; det må være nok at diskutere dem med substans.

Et af de store spørgsmål, der har optaget Niels Lund siden Peter Sawyers kontroversielle bog *The Age of the Vikings* udkom i 1962, er vikingehærenes størrelse og antallet af danske (skandinaviske) bosættere i England, bestående af erobringshæren samt eventuelt af senere tilflyttere fra Skandinavien. Tidligere var de anslåede tal utvivlsomt tit vildt overdrevet; Sawyer underdrev formentlig; og Niels Lund vier et kapitel (»Bosættelsen«, s. 78-94) til emnet, for-